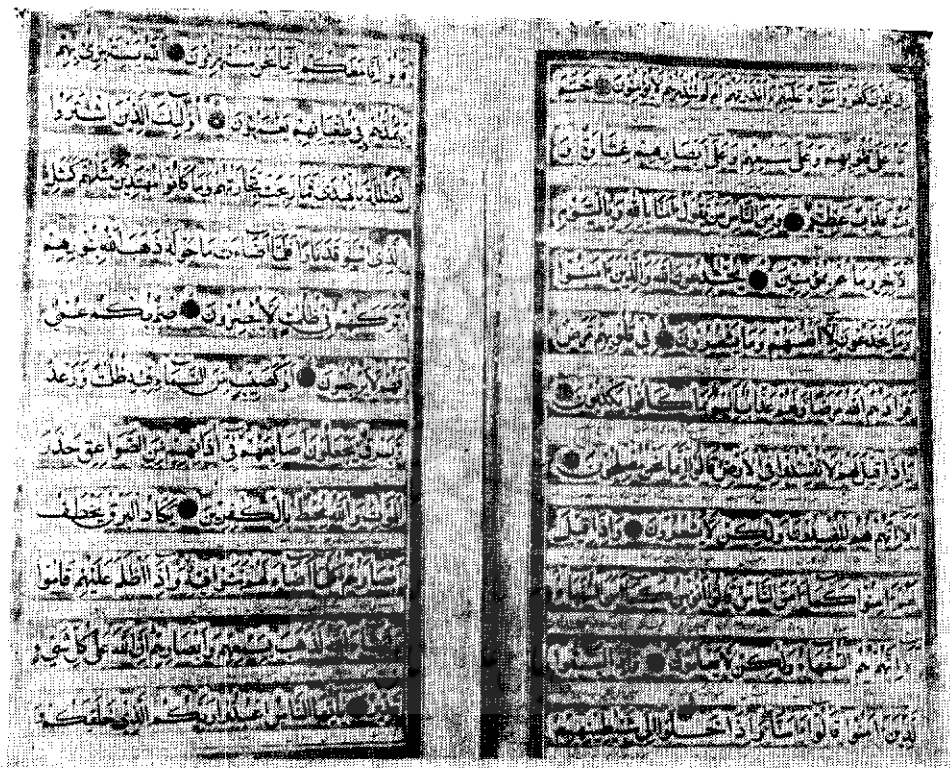

هنر یا معجزه

در مورد شرح و تفسیر و ترجمه قرآن آن قدر کتاب و رساله تصنیف و تألیف شده که شمارش آنها در این مختصر ننگیند. عالی بودن مضامین قرآنی و همراه بودن آن با مفاهیم انسانی و در برداشتن عدالت اجتماعی سبب شد که هوشمندان کشورهای فتح شده به دست مسلمانان جزئیات این هدیه آسمانی را با دقت هر چه بیشتر مورد مطالعه قرار دهند و از بیشتر مبهمات آن پرده برگیرند. برای شناخت واقعی این کلام خدایی و معرفی آن به مردم غیر عرب کوششهایی درگیر شد که بر اثر پشتکار خستگی ناپذیر و ایمان راستین محققان روزگار گذشته بیشتر آنها نتیجه‌های ارزنده بیار آورد، اولین نتیجه سودمند، آن بود که در میان ملت‌های پراکنده مشرق زمین همبستگی و هم‌آهنگی ایجاد و فرصتی مناسب پیش آمد تا اهل دانش و بینش در حوزه‌های علمی خراسان و بغداد و شام و مصر گرد آیند و مانند دوست و برادر به حل مشکلات علمی بپردازند. آثار علمی و هنری قرون اولیه اسلامی مخصوصاً از قرن دوم تا قرن ششم بهترین گواه و معرفی بر این حقیقت است.

در مورد کتابت قرآن و تذهیب ظاهری آن نیز هنرمندان
اسلامی ابتکار و سلیقه فراوان بکار بسته‌اند .
دکتر صلاح‌الدین منجد در کتاب تاریخچه خط اسلامی - که
مقالات چندی از آن چاپ شده و اصل کتاب هنوز به طبع نرسیده
است - توانسته حدود یکصد و بیست نمونه از خطوطی را که مورد
استفاده مسلمانان بوده است ارائه کند .

چپ

ق

و

ا

ا

و

راست

سطر ۱ و ۱۱ - ۱

۲ و ۱۰ - ۱

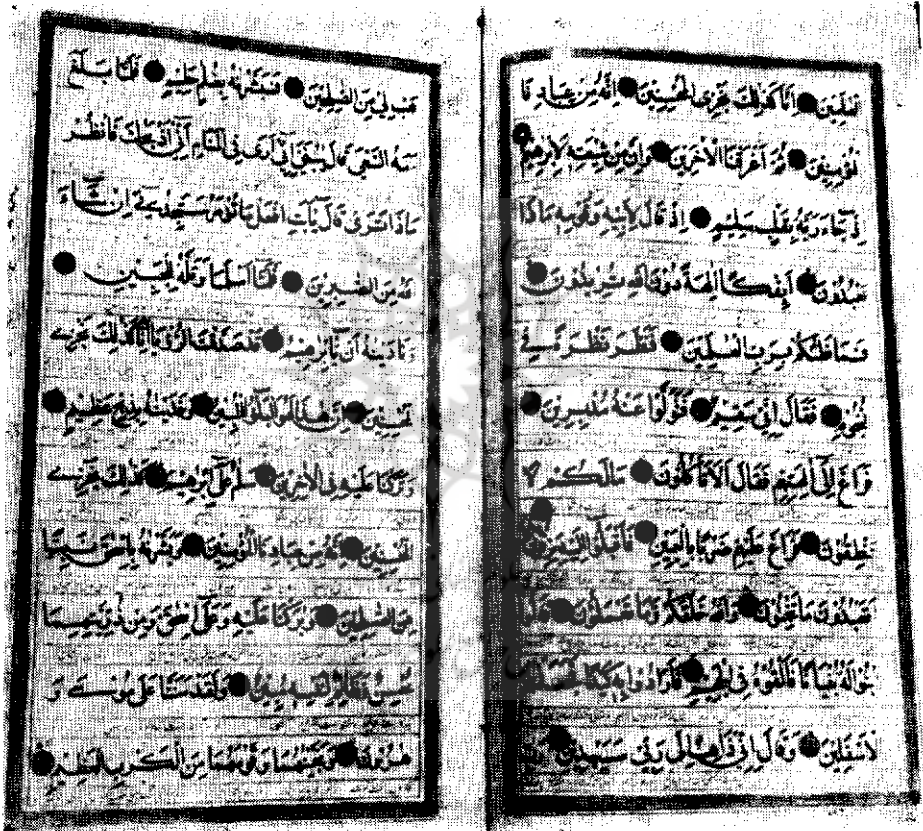
۳ و ۹ - ۱

۴ و ۸ - ۱

۵ و ۷ - ۱

۶ هر دو : ف

از خط و تذهیب که بگذریم به شیوه‌های تنظیم آیات و سوره‌های قرآن که مورد توجه گروهی دیگر از هنرمندان باریک بین و موشکاف قرار گرفته است، برمی‌خوریم. بررسی این خصوصیات نیز به مطالعه و تحقیق فراوان نیازمند است. در اینجا نمونه‌ای از این هنرمندی ارائه می‌شود، امید است مردم هنر شناس را پسند افتد و صاحب نظران را فرصتی پیش آید تا نمونه‌های دیگری از این مقوله ارائه کنند.

چپ	راست
۵	سطر ۱ و ۱۱ - ۱
۲	۲ و ۱۰ - ۱
۲	۳ و ۹ - ۱
۱	۴ و ۸ - ت
۵	۵ و ۷ - ف
	۶ هر دو : ا

در مردادماه سال ۱۳۴۶ برای شرکت در سمینار نسخه‌های خطی همراه سه تن از یاران اهل کتاب به افغانستان رفتیم، پس از برگزاری جلسات سمینار، دوستان به ایران بازگشتند و من برای دیدار شهرهای باستانی افغان مدت اقامت خود را تمدید کردم، دیدار بلخ و زیارت مزار شریف نتایج سودمند فراوان در پی داشت، در کتابخانه آستانه مزار شریف به مقدمات زیادی از قرآنهای مخطوط بسیار زیبا برخوردیم که از آن جمله یکی قرآنی است که تصویر چند صفحه آن در بین این سطور ارائه می‌گردد. این نسخه از لحاظ خط و تذهیب و اندازه باقرآن نفیسی که به خط نیریزی کتابت شده، و به امر شاهنشاه آریامهر به چاپ رسیده است، بسیار شباهت دارد. کتابت این قرآن - به احتمال زیاد - مربوط به اواخر عهد تیموری است.

این نسخه به شکلی تنظیم شده که از مرحله هنر و ابتکار یک هنرمند توانا برتر و بالا تر است، بلکه می‌توان آن را معجزه نامید. نویسندگان در عین حال که ظرافت و یکنواختی و هم‌آهنگی زیبایی خط را در سراسر قرآن حفظ کرده شیوه‌ای را برگزیده که از آغاز تا به انجام قرآن، یعنی در هر صفحه به تنهایی، و در هر دو صفحه مقابل هم، بدقت رعایت شده است. دو صفحه آغاز این قرآن پنج سطر کتابت شده و دو صفحه انجام آن سه سطر، بقیه صفحات یازده سطر است. شیوه‌ای که در سراسر این قرآن رعایت شده آن است که اگر سطر اول با حرف «الف» آغاز شده باشد سطر آخر همان صفحه نیز با حرف «الف» آغاز می‌شود، و اگر سطر دوم با حرف «میم» آغاز شود، سطر ماقبل آخر، یعنی سطر دوم از سمت پائین نیز با حرف «میم» آغاز می‌شود، اگر سطر سوم با حرف «ف» آغاز شود، سه سطر به آخر مانده نیز با حرف «ف» آغاز می‌شود و همین طور است وضع سطر چهارم با سطر چهارم از سمت پائین و سطر پنجم با سطر پنجم از سمت پائین. سطر ششم که از دو سمت بالا و پائین در وسط قرار گرفته چون در این صفحه زوجی در برابر ندارد با سطر وسط صفحه مقابل هم آهنگ شده است، یعنی اگر این سطر با حرف «و» آغاز شود حتماً سطر وسط صفحه مقابل نیز با حرف «و» آغاز می‌شود.

در اینجا تصاویرش صفحه از این قرآن بعنوان نمونه برای خوانندگان هنرشناس مجله وزین آستان قدس ارائه گردید. توضیح آنکه نسخه ای مخطوط باقطع رفعی نظیر این قرآن در کتابخانه مدرسه نواب مشهد موجود است ، صفحات این نسخه ۲۲ سطری کتابت شده و هر یازده سطر آن بادو خط از یکدیگر تفکیک شده است ، ولی رعایت حروف اول سطرها در همه جا همانند نسخه مزار شریف است .

چپ
ع
۲
ل
ر
ع

راست
سطر ۱ و ۱۱ - ۱
۱۰ و ۲ - ۲
۹ و ۳ - ۳
۸ و ۴ - ۴
۷ و ۵ - ۵
۶ هر دو - ۶